

Barndommens land

Af Skjold Christensen

*Forfatteren er født i 1947 på Strynø, og han beskriver sin barndoms ø med megen sans for detaljer og oplevelser set fra børnehøjde. Man får et godt indblik i hverdagen på Strynø, dengang der var butikker og mange slags håndværkere på øen. Fotos Bjørn Petersen. OBS: Pælen med de mange vejviserskilte til øer er opsat af **Sammenslutningen af Danske Småøer**.*

Benny Andersen har i sangen ”Barndommens land” – som sikkert er kendt af de fleste - en række meget fine billeder på, hvad barndommens land er. I erindringen har de fleste mennesker også fine billeder af barndommen. F. ex. var det altid solskin og varmt om sommeren, og vinteren var kold med masser af sne.....

Min barndoms land var Strynø. Det er velkendt, at man i de første leveår oplever utrolig intenst, og at oplevelserne bæres resten af livet. De fylder selvfølgelig ikke alle lige meget, og i ens egen erindring flyttes der selvfølgelig også rundt med dem livet igennem. De er heller ikke altid kronologiske. De dukker ofte op og som regel helt umotiveret.

Jeg vil i de følgende fortælle lidt fra min opvækst på Strynø. Det er selvsagt ikke hele min historie. Erindringer kendetegnes netop ved at være personlige, og derfor kan det godt være, at en eller anden vil sige, at det ikke var lige sådan, det skete. Men det gjorde det altså for mig.

Når jeg tænker tilbage, er der en skillelinje, der er meget tydelig. Før og efter jeg kom i skole. Tiden fra, hvor skolegangen begynder, er pludselig præget af, at noget bliver tilrettelagt og bestemt af fremmede. Skoledagen er lagt i skema, og der foregår noget planlagt og målrettet.

F. ex. lærer vi at læse og kan på den baggrund selv begynde at bestemme, hvorfra vi får viden, og vi kan oven i købet søge viden, som ligger uden for det miljø, vi er vokset op i.

Jeg tror, jeg er præget især af min mor til at være åben og søgende. Vi hørte f. ex. meget radio i mit hjem. Radioavisen var altid sikker. Mennesker og begivenheder har præget mig meget. Politiske begivenheder betød også meget. Begivenheder i det nære, men også fjerne har jeg mange erindringer om. F. ex. husker jeg den bestyrtelse, det vakte, at statsminister Hans Hedtoft var død på et hotel i Stockholm. Jeg kan også huske, at Korea-krigen blev omtalt i radioavisen. Jeg synes selv, jeg husker mange mennesker fra min opvækst. Nogle har haft stor betydning andre mindre, men jeg kender dem.

Jeg skal fortælle, at jeg er født i 1947, og dermed er jeg vokset op i 50erne. Det var stadigvæk efterkrigstid, og der var på nogle områder stadig varerationering. Kaffe og sukker bl.a. kunne ikke købes uden rationeringsmærker. De økonomiske midler var begrænsede både i samfundet, men så sandelig også i familierne. Samfundet befandt sig i et vadested. Hvor ville det ende? Ville tiden fra før verdenskrigen fortsætte, eller ville der ske noget nyt? Ingen kendte svaret!

Strynø i 50erne var et sted, der afspejlede alle tidens forskelligheder. Der var store sociale forskelle. Der var velaflagte familier fra gårdene. Der var også familier med ejendomme, der sikkert ville have haft det bedre – økonomisk – uden ejendommen. Der var familier, hvor indtægten kom fra, at manden var daglejer. Udgangspunktet og mulighederne mellem disse yderpunkter gav nogle meget

forskellige muligheder. Forskellene kunne iagttages overalt, når vi kom hos købmanden eller gik på gaden eller i skolen.

Forretninger

Midtpunktet på Strynø sådan rent geografisk er Majtræet med omliggende plads. Her omkring eller tæt ved lå en række forretninger. Der var en trikotageforretning, en købmand, Brugsen, grønthandler. Lidt længere væk flere forretninger, flere købmænd og 2 bagerier, slagter og posthus. Desuden var der rundt omkring familier, der tilbød fransk vask og strygning, syning af tøj og så selvfølgelig var der spredt rundt i byen alle håndværkerne: tømrer, snedker, smed, murer osv. Højt hævet over det hele var der en læge, jordemoder, præst og skolelærer. I forretningerne var vareudbudet meget begrænset. Der blev produceret meget i hjemmene. Den mest velassorterede forretning var nok købmand Albertsen – Martha. Her var både købmand og bageri. I købmandsforretningen var der foruden almindelige kolonialvarer også metervarer og isenkram. Et virkeligt supermarked, men uden selvbetjening. Ventetiden hos Martha var berygtet. Varerne var jo ikke inde i butikken, de var opmagasineret overalt i huset, på loftet og i baghuse. Derfor tog hver ekspedition lang tid, ekspedienterne løb mange skridt, og kunderne ventede i evigheder. Det var ikke altid sjovt at være et lille barn og blive sendt til Martha efter varer. Risikoen for at blive overset var stor!

Et særlig kendetegn ved forretningen var hendes bror Ingvard. Han stod for bageriet. Bagere er jo kendte for at starte bagningen tidligt om morgenen. Det gjorde Ingvard ikke. Han var ikke morgenmand, derfor var det ikke ualmindeligt, at brødet først var færdigt efter lukketid. Jeg har hentet meget brød, hvor vi gik ind ad bagdøren.

Befolkningen

Strynø har været kendetegnet ved altid at have haft en meget stor befolkning. Da befolkningstallet var højest, var der ca. 800 beboere. Strynø var dengang den ø med næst flest beboere i forhold til areal, kun overgået af Amager. Mange var søfolk og derfor fraværende i store dele af året. Resten var landbrugere, håndværkere og daglejere. Jeg ved ikke om der er en sammenhæng mellem den høje befolkningstæthed og de mange hønserier, der opstod på Strynø? Men et hønseri giver et stort udbytte på et lille areal. Som sagt var der mange hønserier med stor produktion af kyllinger.

Kyllingerne blev sendt rundt i hele landet. En daggammel kylling lever det første døgn af det, den har spist i ægget. Derfor kunne de uden problemer sendes fra øen. Kyllingerne stod ved færgen i brune papkasser, som ”pipede”, med huller i siden stablet ovenpå hinanden. Der foregik et stort avlsarbejde på de forskellige hønserier. Der var hønseri hos Kold (Kirkegade), hos Hans Madsen (Sandvejen) og Kold (Næbbevej). Kolds hønseri på Næbbevej blev på et tidspunkt overtaget af en statsinstitution for til sidst at være ejet af et tyrkisk firma. Bygningerne er stadig tilbage, men bliver ikke mere anvendt.

Høst

Som tidligere beskrevet var 50erne på mange måder en tid, hvor det var usikkert hvordan tiden fremover ville blive. Vil det fortsætte som før krigen? Ingen havde svar på det spørgsmål.

Landbruget var stadig præget af et stort mandskabshold og især et stort hestehold.

Alene det at have det store hestehold krævede, at store arealer blev dyrket med afgrøder til hestefoder. Sådan var det selvfølgelig også på Strynø. Der var i det hele taget få maskiner i landbruget. Forårsarbejdet i marken tog lang tid, det samme var tilfældet med høsten, fordi alle redskaber blev trukket af heste. Selvbinderen havde lettet arbejdet noget.

De fleste gårde på Strynø havde ikke eget tærskværk. Derimod var der to tærskeselskaber. Disse selskaber ejede hvert et tærskværk, som gik på omgang - et såkaldt ”omgangsværk” - hos medlemmerne, når der skulle tærskes. Forinden var kornet blevet høstet med selvbinder og kørt ind til gården og sat i stak. Derefter var der så ikke andet at gøre end at afvente, at tærskværket kom. Det tog næsten en dag at stille tærskværket. Det skulle stå forsvarligt. Tærskværket blev trukket af enten en traktor eller en dieselmotor. Fra enten traktor eller motor gik der en lang rem, der trak tærskværket. Det var derfor meget vigtigt, at det hele var klodset forsvarligt op. Hvis ikke så røg remmen af. Det ene af tærskeselskaberne, ”Det gamle værk”, blev drevet af en Bukh-dieselmotor. Dieselmotoren blev styret af Jens Terkildsen. Min far har fortalt mig, at når der var tærskearbejde, var tærskesjakket på kost på den gård, hvor der blev tærsket. Når det blev middag, og maden var på bordet, blev alle kaldt ind. Men Jens skulle jo først stoppe motoren, det tog jo tid. Jens kom derfor altid for sent til middag. Fik de serveret stegte kyllinger, var der altid kun vinger tilbage til ham! Tærskearbejde var hårdt arbejde. Til et tærskværk hørte et tærskesjak. Negene skulle fra stakken og føres ind i tærskværket. Det krævede en mand, der med en kniv skar båndet der holdt neget sammen, over. Ud af tærskværket kom korn, halm og avner. Alt dette skulle transporteres bort fra tærskpladsen, og det skete med håndkraft. Halmen blev sat i stak eller sat på loftet, avnerne blæst over i hønsehuset, hvor det blev anvendt til strøelse hos hønsene, og kornet blev i sække båret på ryggen og oplagret rundt omkring på gårdens lofter. Det var kendetegnet ved ofte at være svært tilgængelige steder. Kornet blev nogle steder båret igennem køkken og bryggers op ad en stejl trappe til loftet, hvor det blev hældt ud og opmagasineret. Når det senere skulle males til foder til grise og køer, skulle det hele samme vej ned igen

Strynø-roen

Et eventyr af omfattende dimension startede på Strynø. Eventyret er i sig selv en hel historie. Men det kommer med her, fordi jeg synes, det er en del af min barndom, fordi jeg kan huske Rasmus Kold, og fordi jeg kan huske, at han kørte rundt på gårdene om foråret og afleverede roefrø. Han var et meget beskedent menneske!

Rasmus Kold var en foretagsom mand med usædvanlige evner for planteavl. Han gav sig til at forædle roesorter. Forædlingsarbejdet var traditionelt noget, der skete hos Statens Planteavl.

Rasmus Kold kunne selv – og han blev den bedste. Flere år i træk havde hans roer den højeste ydelse. Dermed var grundlaget lagt for en usædvanlig virksomhed. På et tidspunkt var stort set alle roer i Danmark Strynø-roen. Udenfor landets grænser bredte Strynø-roen sig også overalt.

Eventyret om Strynø roen er i øvrigt en hel historie for sig selv.

I bogen ”Historiske gårde og huse på Strynø” er der en formulering, der godt kan sættes i perspektiv. Her kan nemlig læses: ”Hans roeavlsarbejde skaffede senere familien gode økonomiske kår”. Jeg husker, at det blev fortalt, at hver gang et af hans børn blev gift og det gjaldt både piger og drenge, så var bryllupsgaven en gård. Det blev også fortalt, at han derudover var millionær – i datidens kroner.

Denne usædvanlige mand levede og virkede på Strynø!

Majtræsfesten

Majtræet er et oldnordisk frugtbarhedssymbol.

På Strynø er det en forening der afholder den årlige majtræsfest. På denne dag rejses den nymalede og blomsterkranssmykkede flagstang. Der blev holdt taler, og der skulle festes.

Forud for Majtræsfesten skulle majtræet skal tages ned og gøres i stand til festen.

På den berammede aften mødte en flok mænd og lagde det ned. Når det var gjort, blev der holdt auktion over arbejdet med at gøre træet klar til festdagen. Auktionen foregik på den måde, at i stedet for at man byder over, så skulle der bydes under. Det handlede jo om at få majtræet malet og ordnet billigst muligt.

Når dagen oprandt, blev Majtræet båret frem, og så kunne man gå i gang med at få det rejst. Der har altid været en mand med en myndig stemme, der dirigerede majtræet op. I min barndom var det Karl Mathiesen, havde en sådan myndig stemme og dirigerede slagets gang: ”Slæk søndretræk østre osv...for til sidst at side det vel”. Så blev der sunget ”Jeg elsker de grønne lunde”, mens flaget blev hejst, og en indbudt taler holdt tale. Det med at der blev holdt tale, husker jeg ikke særligt klart. Derimod husker jeg, at der kunne købes is. Det var jo ikke noget, vi var særlig forvante med. I min barndom solgte slagter Mathiesen ”Hesselager Is”. Den blev sendt over med færgen i en firkantet kasse pakket ind i sejldug. Til at holde temperaturen blev der anvendt tøris. Slagter Mathiesen havde foruden slagterforretning også et slagteri. Når skulle slagtes grise eller kreaturer blev disse hentet i hans bil – en Bedford med et lille lad. Bilvask var ikke så udbredt dengang. Skulle der være noget andet på ladet, blev det dækket med halm. Så var den pæn og præsentabel. Sådan var det til majtræsfesten. Kassen med is blev placeret på ladet som var dækket med halm. Nu kunne der sælges is til majtræsfesten. Var det en varm sommerdag kunne det både lugte og være fyldt med fluer, fordi der dagen før var fragtet en gris til slagtning.

Majtræsfesten trak ofte mange gæster til øen. Om aftenen blev der holdt bal på afholdshjemmet. Jeg husker ikke, hvem der spillede til bal, men kunne godt have været min farbror Georg på violin og Rasmus på trompet og en mere på klarinet.

Fragtruter

Ø-liv er jo også rejseliv. Når vi skulle væk fra øen, skulle vi selvsagt sejle. I 50'erne var det Sydfyenske Dampskibsselskab, der sørgede for færgeruten. Strynø var en afstikker på ruten Rudkøbing – Marstal. Når det var isvinter, kunne det hænde, at dampfærgeren Agnete blev sat ind. Den kunne bedre bryde is end det var tilfældet med Egeskov eller A. L. B. Meget gods kom selvfølgelig med færgen. Men der var også meget – især foderstoffer - der kom med Niels Pedersens Fortuna. Fortuna var et ikke lille skib, der lastede lidt under 20 tons. Det sejlede dagligt mellem Strynø og Rudkøbing. Én gang ugentligt gik turen til Svendborg. Der var som sagt foderstoffer og andet godt gods med. Men Niels Pedersen kunne også fragte meget andet. Det var almindeligt, at man aftenen før en tur til Rudkøbing kunne aflevere en indkøbsseddel over varer, han skulle have med hjem. Slagteriets udsalg på Torvet i Rudkøbing skulle han altid omkring, men der kunne også være ærinder rundt i butikker efter varer, der ikke blev solgt på Strynø.

Da jeg blev 4 eller 5 år, fik jeg en sparebøsse fra Langelands Sparekasse. Det havde Niels Pedersen ordnet. Han fik 5 kr. med til Rudkøbing, hvor han sørgede for, at pengene blev indsat på en sparekassebog, han oprettede i mit navn, og samtidig fik han sparebøssen med hjem. Det var tillid af højeste karat!

Min ældre bror – Christen – sejlede i sommerferierne med Levinsen. Levinsen havde et større skib "Gunna", som sejlede briketter og andet brændsel fra Flensborg rundt til forskellige havne på Sydfyn. Han sejlede også teglsten fra teglværkerne ved Egersund. Men Christen skulle jo med til

Tyskland, og dertil krævedes et pas. Det skulle udstedes i Rudkøbing. Christen blev sendt med Niels Pedersen til Rudkøbing, her sørgede han for, at han blev fotograferet hos Polyfoto og videre til Politistationen, hvor der blev udstedt en pas. Om eftermiddagen var han vel hjemme med et pas. Når Niels Pedersen over middag var tilbage fra Rudkøbing, skulle de mange kurve med varer enten afhentes eller bringes ud.

Iskullen

Hvor molen fra havnen når land, er en ophalerplads. I det øverste hjørne af ophalerpladsen var der en barkegryde. Gryden kunne varmes op og heri blev fiskegarn baret. Dvs. de blev dyppet i varm tjærelignende væske. Formålet hermed var at forlænge garnenes levetid.

Her var også en store tangkule – en aflukke med tykke vægge af tang, og indeni fyldt med løs tang. Når det var vinter med frost, og dammene frøs til, blev isen skåret i stykker, disse stykker blev slået til mindre stykker, som blev transporteret i hestevogn til kullen på ophalerpladsen for at blive begravet i tangen. Her lå isen resten af vinteren. Når sæsonen med fiskeri med rejeruser gik i gang, og rejerne skulle sendes til København, blev de holdt friske med is fra iskullen.

Skolen

Som jeg beskrev i indledningen, var det en ny tilværelse, der begyndte når vi kom i skole. Skoleåret begyndte dengang den 1. april. Strynø skole er bygget i 1905. Skolen er så ubetinget den største bygning på øen. Oprindeligt indeholdt den 3 skolestuer med tilhørende 3 boliger ovenpå. En bolig til førstelæreren og til andenlæreren og forskolelærerinden. Skolen var allerede fra begyndelsen for stor, derfor blev det aldrig aktuelt at ansætte en forskolelærerinde. De to øvrige skolestuer derimod blev anvendt til skole.

Forskolelokalet blev, mens jeg kan huske, anvendt som bibliotek og som mødelokale for sognerådet. Når der var sognerådsmøde, kom bager Friis med spånkurv indeholdende kaffe og brød. Det var ikke til forplejning pengene skulle anvendes.

Skolen var opdelt i en såkaldt 3 klasset skole, dvs. der var ikke aldersopdelte klasser, børnene gik i skole på tværs af årgange. Rent praktisk foregik det på den måde, at der var tre rækker borde i klassen. Vinduesrækken kunne så have skrivning, midterrekken læsning, og dørrækken kunne skrive genfortælling. Alt styret og tilrettelagt af én lærer.

Jeg husker især, at vi dansktimerne læste ”Musene i Rynkeby Præstegård”. Når der var tre rækker, og man kun brugte én læsebog, så hørte vi historien to gange, inden vi selv tredje gang fik lov til læse. Det var forfærdelig kedeligt. Men sådan var det!

Skolegang i 50erne var noget andet end i dag. Lærerne var håndfaste og bestemte. De var autoriteter, der ikke blev sat spørgsmålstegn ved – som regel. Der kunne også falde en lussing eller et slag med spanskrøret, hvis ikke lærerens anvisninger blev fulgt. Det var ikke altid sjovt at være den elev, der, fordi han ikke var så begavet eller havde svært ved at læse, havde pådraget sig en lærers opmærksomhed. For nogle lærere havde tilsyneladende en tro på, at indlæring kun fandt sted, hvis den blev ledsaget af lussinger, trækken i håret eller andet korporligt. Men der var selvfølgelig også lærere af en anden kaliber.

Den første lærer, jeg havde i Strynø skole, var Bjørndahl Nielsen. Jeg husker, han var nyansat og kom fra Stege. Han var førstelærer. Hans kone fru Bjørndahl gav lidt ekstra undervisning til børn, der havde svært ved at læse. Denne ekstra undervisning foregik i lejligheden ovenpå.

Bjørndahl Nielsen var en bestemt lærer. Der skulle være orden i hans timer, og vi skulle gøre, som han sagde.

Der kunne sommetider ske, at undervisningen for en stund blev afbrudt. Det bankede på døren, og ind kom et menneske. Det kunne være fru Bjørndahl, der bad Bjørndahl komme ud til fiskemanden og bestemme, hvilken fisk der skulle købes til middagsmaden. Det kunne være Jens Terkildsen – kaldet proppen på grund af hans statur – der kom med en indsamlingsliste. Når nogen havde rund fødselsdag eller gik på pension, blev der lavet indsamling. Han gik så rundt, og man kunne skrive sig på listen med et beløb, hvorefter man var med i en gave. Når vi kom i de ældre klasser, kunne der være tale om at skulle sælge mærker, f. eks. Dybbøl-mærket. Det var gode dage!

Vi havde en lærer Petersen til regning. Han var en usædvanlig lærer – flink og venlig. Det samme var tilfældet med hans kone. Han fandt engang på at lave en købmandsforretning i skolen. Varerne var tom emballage, vi medbragt hjemmefra. Poser blev fyldt med avispapir og stillet i vindueskarmen og forestillede så en butik. Så skulle vi på skift være ekspedient eller kunde. Når vi ekspederende, skulle vi finde varerne frem og lave en regning med prise, og den skulle tælles sammen. Kunden på den anden side af disken skulle så betale beløbet. Det var en undervisningsform, som stadig har svært ved slå igennem i dagens folkeskole. Vi havde også en lærer, der lavede musikinstrumenter – xylofoner af brændestykker. Vi kunne slå rytme til, når vi sang ”Åh Abe-Sange”. De sange synges stadigvæk i skolen. Jeg mener, læreren hed Andersen. De to sidste lærere var andenlærere. Det vil sige, at de var ansat på ringere vilkår – lavere løn end førstelæreren. Jeg tror, de havde svært ved at leve af lønnen. De blev i hvert fald ikke ret længe på skolen. Der var også en strøm af andenlærere i form af lærere der var ”på græs”. Når man den gang skulle være lærer, var der perioder af 3 måneders varighed, hvor den kommende lærer skulle ud i praktik kaldet ”på græs”. Dem var der mange af på Strynø skole. Min ældre bror, som gik alle syv år på Strynø, har fortalt, at han i skoleforløbet havde en 12 – 14 forskellige lærere.

Jeg har med ovenstående beretning forsøgt at give en beskrivelse af forholdene i 50erne på Strynø. Der var selvfølgelig mange andre forhold, der gjorde sig gældende, men som ikke er medtaget her. Men jeg håber, det giver indtryk af en tid, der var meget anderledes. Der var store sociale forskelle. Der var meget forskel på at være gårdejer og daglejer, og det var ikke kun i hverdagen. De sociale forskelle gjorde sig i allerhøjeste grad gældende, når der senere skulle vælges uddannelse. For mange var der slet ikke tale om et valg, det var bestemt på forhånd.

